

## Reactienota ontwerp Natura 2000 beheerplan Friese Merengebied

Ten behoeve van het vaststellen van het definitieve Natura 2000-beheerplan Friese Merengebied voor de periode 2023 - 2029

### Inleiding

Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân hebben op 14 maart 2023 het ontwerp-Natura 2000-beheerplan Friese Merengebied 2023-2029 vastgesteld. Het document is gepubliceerd in het provinciaal blad op 17 maart 2023<sup>1</sup> en ter inzage gelegd van 17 maart 2023 tot 1 mei 2023. In deze periode hebben twintig partijen van de gelegenheid gebruik gemaakt een of meerdere zienswijzen in te dienen en daarin hun wensen en zorgen meegegeven. Een drietal partijen heeft een pro forma zienswijze ingediend. Twee daarvan hebben hun zienswijze later aangevuld, een partij heeft de (pro forma) zienswijze ingetrokken.

### Verwerking zienswijzen

De zienswijzen worden in deze reactienota van antwoord voorzien. In de beantwoording van de zienswijzen is duidelijk aangegeven of, en zo ja hoe, dit heeft geleid tot aanpassing van het beheerplan.

### Vaststelling

De Reactienota wordt tezamen met het beheerplan vastgesteld door het college van Gedeputeerde Staten van provincie Fryslân. Na vaststelling wordt de Reactienota ter informatie toegestuurd aan alle indieners.

---

<sup>1</sup> <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2023-2997.html>

Reacties op zienswijzen partijen

Nummer 1

Inzender	Indiener 1 en 3
Registratienummer	2108263, 2108785
Datum binnenkomst	21-04-2023
Onderwerp	Vogelrustgebieden
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	nee
Zienswijze	<p>Indieners 1 en 3 steunen nadrukkelijk het instellen van de vogelrustgebieden en ook de afspraak om in de overeengekomen periode van oktober tot en met maart niet in deze ondiepe gedeelten van de meren te varen. Echter wel met de restrictie dat de destijds gemaakte afspraak nagekomen wordt dat er geen doorgaande vaarroutes worden afgesloten. Op de kaarten 233 en 234 van het ontwerpbeheerplan is te lezen dat in de winterperiode de Reidmarroute geheel is afgesloten evenals de Easterwimerts met de Modderige Ryd. Beide indieners maken hier bezwaar tegen. Daarnaast is het op de kaart 234 niet duidelijk of de doorvaart naar de Flakke Brekken open blijft. De indieners pleiten derhalve voor de hier genoemde winterse afsluitingen uit het ontwerpbeheerplan te schrappen waarbij indiener 3 verwijst hierbij naar het afgesloten convenant 'Beweegvriendelijke Openbare Ruimten'.</p> <p>Indiener steunt het voorstel om de drie kleine wateren Gauster Hoppen, Leijenpoel en It Sân wegens hun botanisch/ornithologische waarden het jaarrond af te sluiten.</p>
Reactie	<p>In het voorliggende beheerplan zijn geen nieuwe vogelrustgebieden aangewezen en/of vaarroutes afgesloten. De sinds 2013 ingestelde vogelrustgebieden, toen nog winterrustgebieden genoemd, stonden al beschreven in het eerste beheerplan (2014-2023) en zijn ongewijzigd in het nieuwe beheerplan (2023-2029) opgenomen.</p> <p>De in de zienswijzen genoemde Easterwimerts en de Modderige Ryd zijn sinds 2013 als rustgebied aangemerkt. De luwe vaarten met de naastliggende eilanden De Krite en de Rietskar, die 's winters onder water staan, zijn namelijk van groot belang voor overwinterende vogels. Daarnaast is er voor beide vaarten een alternatief, namelijk de Oudhof en de Wite Brekken. De Reidmarroute is als electric only route geopend in 2019, dus 6 jaar <i>nadat</i> de vogelrustgebieden zijn aangewezen. Hierbij is sprake geweest dat deze route alleen buiten het vogelrustseizoen toegankelijk is. De Blauhústerpuollen, waar de route doorheen is gelegd, zijn te belangrijk voor overwinterende vogels om deze uit de in sinds 2013 aangegeven begrenzing van de vogelrustgebieden te halen. De noordkant van het Ringwiel en het Hop zijn aangewezen als vogelrustgebied. Aan de zuidzijde blijft de vaarroute tussen Flakke Brekken, het Sâanmar en Gaastmeer buiten de begrenzing van het rustgebied. Ook dat is ongewijzigd ten opzichte van het beheerplan uit 2014. Voor een digitaal kaartbeeld over de ligging van de vogelrustgebieden en meer informatie kan de website van de provincie worden geraadpleegd <a href="http://www.fryslan.frl/vogelrustgebied">www.fryslan.frl/vogelrustgebied</a>.</p>

	In de zienswijzen wordt er voor gepleit om de genoemde winterse afsluitingen uit het ontwerpbeheerplan te schrappen. Dat lezen wij als het stoppen met het begrenzen van vogelrustgebieden in deze gebieden. De ongunstige staat van instandhouding van diverse vogelsoorten laat het momenteel niet toe om deze gebieden uit de begrenzing te halen. Zonder aanvullende informatie over de knelpunten voor de vogels wordt de begrenzing door ons niet aangepast. In het beheerplan is daarbij wel een onderzoek opgenomen naar de bronnen van verstoring voor overwinterende vogels (maatregel 28). Hierbij wordt ook gekeken naar de ligging en perioden voor het instellen vogelrustgebieden. Bij het onderzoek en eventuele vervolgmaatregelen zullen de procesafspraken zoals aangegeven in Paragraaf 7.1 worden toegepast.
--	---

#### Nummer 2

Inzender	Indiener 1 en 3
Registratienummer	2108263, 2108785
Datum binnenkomst	21-04-2023, 24-04-2023
Onderwerp	Aanlegmogelijkheden vergroten
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	In het ontwerpbeheerplan is opgenomen dat op diverse plaatsen de oevers een natuurvriendelijke bekleding zullen krijgen in het kader van de KRW. Stortstenen, uit de oever geplaatste waterdoorlatende beschoeiing of ondiepe zone, alle met rietgroei, zal hier meestal als oplossing gezien worden. Het wordt dan voor kanovaarders, roeiers en SUPpers onmogelijk om aan land te gaan; dit kan problemen geven – bij voorbeeld tijdens spierkramp bij minder-geoefenden of (uitzonderlijker) na omslaan. Rijkswaterstaat adviseert daarom elke 100 meter een zogenaamde uittredeplaats voor zwemmers aan te brengen. Indiener pleit er landelijk (niet alleen voor Natura 2000-gebieden) voor dat dit soort oevers bovendien elke 1500 tot 2000 meter een wat bredere, eenvoudige aanleg/uitstapmogelijkheid moet hebben. Met minimale toevoeging kan een dergelijke uittrede- of aanlegvoorziening tevens van belang zijn voor overzwemmend klein- en grofwild. Indiener biedt aan om hierover mee te denken.
Reactie	In het gebied zijn momenteel niet overal aanlegmogelijkheden voor kanovaarders, roeiers en SUPpers. De aanleg van dit soort voorzieningen is geen doel van het Natura-beheerplan. Dit plan beschermt in eerste instantie de aangewezen natuurdoelen. De aanleg van natuurvriendelijke oevers in het beheerplan zullen dan ook ten behoeve van deze natuurwaarden plaatsvinden. Het ligt niet direct in de lijn van het Natura 2000-beheerplan om aanvullende (recreatieve) voorzieningen op te nemen in het Natura 2000-beheerplan om te zorgen voor aanleglocaties voor waterrecreatie. Wel kan ten tijde van werkzaamheden aan oevers vanuit de indiener gekeken worden naar aanvullende mogelijkheden voor recreatie. Daarbij houdt de Marrekrite bij de vervanging van steigers ook rekening met kano's. Indiener kan dan ook in overleg met de Marrekrite en landeigenaren om na te gaan of en waar uitbreiding van de aanlegvoorzieningen een mogelijkheid is. Deze aanvullende voorzieningen mogen de doelen echter niet in de weg staan. Indien het gaat om locaties waar nu aanlegvoorzieningen zijn, zal gekeken worden naar behoud of alternatieven locaties.

### Nummer 3

Inzender	Indiener 1
Registratienummer	2110560
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Provinciaal recreatiebeleid en Natura 2000
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener bemerkt tegenstrijdigheid tussen enerzijds het door de provincie stimuleren van (winter)waterrecreatie en anderzijds het feit dat in het conceptbeheerplan gesproken wordt over (winter)watersportrecreatie als zijnde een bedreiging. Dergelijk diffuus provinciaal beleid acht indiener niet bevorderlijk voor een goede economische en maatschappelijke stimulering van (winter)waterreactie activiteiten, noch voor een effectieve samenwerking tussen waterrecreatiepartijen en de provincie.
Reactie	In de provincie Fryslân bevindt zich een groot netwerk van vaarwegen en meren, waarvan door zowel recreatie- als beroepsvaart gebruik kan worden gemaakt. Maar dat betekent niet dat alles altijd en overal kan. Een deel van de meren en vaarwegen ligt in kwetsbare natuurgebieden, wat door veel gebruikers wordt gewaardeerd, maar ook extra zorg vraagt van die gebruikers. Dit houdt in dat er een balans gezocht moet worden tussen (water)recreatie en de natuurwaarden. In Natura 2000-gebieden is het realiseren van natuurdoelen hierbij prioriteit. Zo zijn ook de huidige vogelrustgebieden in overleg aangewezen, waardoor een balans is gezocht tussen recreatie en benodigde rust voor vogels. In de evaluatie van het eerste beheerplan is geconstateerd dat de doelen van de Friese Meren Natura 2000-gebieden niet overal worden gehaald. Om te kunnen achterhalen wat de oorzaken zijn wordt onderzoek uitgevoerd (maatregel 28), waarbij ook (water)recreatie wordt meegenomen als mogelijke verstoring. In hoeverre de recreatie een negatief effect (bedreiging) heeft en welke maatregelen nodig zijn is momenteel nog niet bekend. Dit onderzoek en eventuele maatregelen die hieruit volgen zullen worden afgestemd met partijen conform de procesafspraken gemaakt in paragraaf 7.1. Hiermee zijn naar onze gedachte geen strijdigheden tussen het Natura 2000-beheerplan en het provinciaal beleid om de recreatie te stimuleren.

### Nummer 4

Inzender	Indiener 1
Registratienummer	2110560
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Monitoring van effecten
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Voordat besloten zou kunnen worden tot het nemen van nieuwe natuurbeschermingsmaatregelen dient eerst betere monitoring plaats te vinden van de effecten van de huidige maatregelen. Dit geldt o.a. voor uitbreiding van vogelrustgebieden, vervangen van doorgaande vaarroutes door electric only vaarroutes, handhaving van bestaande maatregelen (zoals electric only vaarroutes) en stimuleren van waterplantengroei als manier om te komen tot verbeteren van de waterkwaliteit.

	Verbetering van de waterkwaliteit is uiteraard belangrijk. In de Randmeren en het Markermeer heeft men zéér grote overlast van waterplanten, zo erg dat gewoon varen niet meer mogelijk is en onderwater moet worden gemaaid (met speciale boten tegen veel extra kosten). Zo'n ontwikkeling zou voor Fryslân desastreus zijn. Indiener pleit er daarom voor eerst beter onderzoek te doen voordat overgegaan wordt tot het bevorderen van waterplantengroei. Ook dient vooraf beleid vastgesteld te worden voor het geval de ernstige waterplantenproblematiek zich onverhoopt toch gaat voordoen in dé watersportprovincie van Nederland.
Reactie	Het belang van goede monitoring en onderzoek wordt door ons gedeeld met de indiener. Monitoring van onder andere de vogelrustgebieden vindt al plaats en zal worden voortgezet. Daarnaast zijn in het Natura 2000-beheerplan Friese Merengebied 2023-2029 onderzoeken opgenomen naar verschillende aspecten die een invloed kunnen hebben op de staat van instandhouding van de aangewezen soorten: verstoring, ganzen, waterkwaliteit, waterplanten en voedselbeschikbaarheid. Deze onderzoeken moeten een beeld gaan geven naar knelpunten en benodigde maatregelen. Hierbij zal ook gekeken worden naar benodigde gegevens om d effecten van maatregelen te kunnen volgen.

#### Nummer 5

Inzender	Indiener 1
Registratienummer	2110560
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Natuurvriendelijke oevers
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Oevers worden natuurvriendelijke oevers. Dit kan gevolgen hebben voor de Marrekrite-ligplaatsen met walverbinding. Indiener wijst op het belang van handhaven van het aantal Marrekrite-ligplaatsen met walverbinding. Ook dient het aantal combinaties van ligplaatsen met fiets- /wandelroutes gehandhaafd te blijven. De huidige recreant wil immers steeds vaker afwisseling in zijn beleving. Indiener verwijst ook naar de beleidsnota Gastvrij Fryslân.
Reactie	De natuurvriendelijke oevers kunnen in veel gevallen goed samengaan met een walverbinding. De Marrekrite maakt hiervoor momenteel ook plannen voor bij het Skareilân. In het onderzoek naar verstoring (maatregel 28) zal ook kritisch worden gekeken naar de plaatsen waar een walverbinding en het effect hiervan op de doelen. Het kan zijn dat maatregelen nodig zijn bij kwetsbare gebieden. Dit onderzoek en de uitkomsten zullen worden besproken en afgestemd, conform de procesafspraken in Paragraaf 7.1.

Nummer 6

Inzender	Indiener 1
Registratienummer	2110560
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Communicatie
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	<p>Indiener stelt dat de communicatie van de provincie erg gericht is op het overbrengen van kennis over vergunningen en wat wel en niet mag. Provinciale nieuwsbrieven en nota's dragen volgens indiener nauwelijks bij aan die kennis of het erkennen van de noodzaak tot respectvol omgaan met de natuur. Dit kan en moet naar mening van indiener beter door ook de positieve resultaten te benoemen en gebruik te maken van de georganiseerde waterrecreanten. De provincie zal gebruik moeten maken van de goede bereikbaarheid en het grote netwerk van de georganiseerde watersporter. Indiener doet hiervoor een aantal suggesties. Goede communicatie met leden van waterrecreatieorganisaties kan volgens indiener bijdragen aan kennis van de watersporter over hoe om te gaan met bepaalde natuurgebieden, waardoor de door de provincie als 'bedreiging' geformuleerde waterrecreatie een steeds kleiner risico zal vormen.</p>
Reactie	<p>In de zienswijze wordt gesteld dat de communicatie vanuit de provincie te weinig gaat over de positieve resultaten die zijn bereikt en te weinig gebruik maakt van de beschikbare georganiseerde watersportnetwerken. In het beheerplan is een maatregel 45 opgenomen waarbij een communicatieplan zal worden opgesteld omdat wij ook van mening zijn dat communicatie van groot belang is en verbeterd kan worden. Dit communicatieplan zal net als de onderzoeken conform procesafspraken met belanghebbenden partijen worden afgestemd. Van het aanbod van de indiener om gebruik te kunnen maken van hun netwerk en expertise maken wij graag gebruik.</p>

Nummer 7

Inzender	Indiener 5
Registratienummer	2110463
Datum binnenkomst	28-04-2023
Onderwerp	Tabel 5-1 bestaand gebruik
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	<p>In tabel 5-1 in het beheerplan is een samenvatting uitgewerkt van het bestaand gebruik in het plangebied en de kans op negatieve significante effecten. Indiener vraagt zich af of er geen lozingen vanuit landbouwactiviteiten plaatsvinden. Als die wel plaatsvinden, dan is de vraag waarom dit geen negatieve effecten op de natuurdoelen kan hebben. Ditzelfde geldt ook voor de mogelijke lozingen door riooloverstorten. Indiener kan zich niet vinden in de formulering dat nagenoeg alle recreatieve activiteiten op het water en land oranje zijn gearceerd in tabel 5-1. Het gaat dan met name om de opmerking 'mitigatiemaatregelen nodig en mogelijk'. Er is immers aanvullend onderzoek noodzakelijk, omdat er geen nieuwe activiteiten zijn geïnventariseerd en beoordeeld op de effecten op de natuurdoelen. Er is inderdaad de afgelopen jaren</p>

	sprake geweest van een toename van recreatiefgebruik, maar de natuurdoelen hebben hier niet onder geleden. Indiener vraagt tabel 5-1 aan te passen. Dit geldt ook voor het onderdeel zeilplatforms, omdat hier geen sprake is van wijzigingen.
Reactie	<p>Ten tijde van het opstellen van het tweede beheerplan is gebleken dat er te weinig gegevens beschikbaar zijn om het bestaand gebruik opnieuw te beoordelen. Er is daarom gekozen om het bestaand gebruik met de toetsing integraal over te nemen uit het eerste beheerplan. De genoemde tabel 5.1 en de bijlage A6 zijn dan ook gelijk aan de beoordeling uit het eerste beheerplan en geven mogelijk niet de actuele situatie weer.. Hierbij is de informatie uit tabel 5.1. gelijk aan de tabel 6.2 uit het eerste beheerplan, waarbij alleen een kolom is toegevoegd in Tabel 5.1 om aan te geven waar verwachte wijzigingen aanwezig zijn in het gebruik op basis van gesprekken. Ook de opmerkingen ten aanzien van mitigatiemaatregelen hebben betrekking op reeds in het eerste beheerplan genomen aanvullende maatregelen, zoals de vogelrustgebieden en het vernatten van graslandpercelen. Deze mitigerende maatregelen worden dan ook voortgezet in het tweede beheerplan.</p> <p>Daarbij heeft voor bestaand gebruik een wijziging plaatsgevonden in de Wet natuurbescherming per 1 januari 2020. Hierdoor is de eerdere referentiedatum van 31 maart 2010 voor bestaand gebruik komen te vervallen. Het toetsen van gebruik in het gebied zal hierdoor anders moeten plaatsvinden en zich vooral richten op gebruik met een negatief effect. In dit tweede beheerplan wordt dit met het onderzoek (maatregel 28) opgenomen, waarbij wordt gekeken naar activiteiten met mogelijke effecten waarop zo nodig maatregelen worden genomen om dit negatief effect tegen te gaan. Uit dit onderzoek zal ook blijken of, zoals de indiener stelt, geen sprake is van negatieve effecten door de toegenomen recreatieactiviteiten in het gebied. Dit onderzoek en de eventueel te nemen maatregelen zullen gebeuren in overleg met belanghebbenden conform procesafspraken.</p>

#### Nummer 8

Inzender	Indiener 5
Registratienummer	2110463
Datum binnenkomst	28-04-2023
Onderwerp	Toelichtende tekst bij Tabel 5-1
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	<i>Ja, kleine tekstuele aanpassingen op 3 plaatsen in het beheerplan</i>
Zienswijze	Op pagina 96 van het beheerplan staat dat een toename van waterrecreatieactiviteiten op gespannen voet leeft met de ontwikkelingen van natuurdoelstellingen. Dat is wat indiener betreft niet wetenschappelijk verantwoord. Volgens indiener is afgesproken dat het woord 'recreatiedruk' niet wordt gebruikt vanwege die hierin opgenomen negatieve lading. Hiervoor in de plaats zou volgens indiener 'recreatief gebruik' moeten worden toegepast.
Reactie	Het is juist dat de effecten van recreatie nader onderzocht moeten worden (maatregelen 28 en 36). Wel is er op basis van expert-judgement een vermoeden dat de natuur niet is gebaat bij de toegenomen recreatieve activiteiten op zowel land als water.



	Het gebruik van de term 'recreatiedruk' in deze context is in het definitieve N2000-beheerplan gewijzigd in recreatief gebruik dan wel recreatieve activiteiten.
--	--

#### Nummer 9

Inzender	Indiener 12
Registratienummer	2110958
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Gevolgen Veegbesluit
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener heeft vernomen dat de provincie in beroep is gegaan tegen het Veegbesluit van de minister voor Natuur en Stikstof. Indiener is van mening dat dat eventueel uit dit Veegbesluit volgende stikstofreductie niet ten laste kan worden gebracht van de bedrijvigheid rondom de Fluessen. Die stikstofreductie weegt in het geval van indiener niet op tegen de te maken kosten en een eventueel verlies aan arbeidsplaatsen. Indiener maakt zich hierover zorgen. Naast natuur moet ruimte zijn voor (bedrijfsmatige) activiteiten. Ook dat zorgt voor een leefbaar klimaat.
Antwoord	<p>In november 2022 zijn er middels het 'Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden' (Staatscourant 29279; hierna Veegbesluit) door het Ministerie van LNV in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving nog twee habitattypen en twee Habitatrichtlijnsoorten aangewezen. Het gaat om overgangs- en trilvenen (H7140) en veenbossen (H91D0), kleine modderkruiper (H1149) en rivierdonderpad (H1163). Alle vier doelen zijn aanwezig in het gebied, waarbij de beide nieuw aangewezen habitattypen als stikstofgevoelig worden aangemerkt doordat deze habitattypen een Kritische Depositie waarden hebben van minder dan 2400 mol/ha/jaar.</p> <p>Tegen dit besluit van de minister kon tot 11 januari 2023 beroep bij de rechtbank worden aangetekend. Onder andere Provincie Fryslân heeft van die gelegenheid gebruik gemaakt en is beroep ingesteld tegen de aanwijzing van de stikstofgevoelige habitattypen. Het is daarbij nog niet bekend wanneer het beroep zal worden behandeld.</p> <p>De provincie heeft voor nu gekozen om de doelen die het Rijk heeft aangewezen nog niet mee te nemen in het Natura 2000-beheerplan Friese Merengebied 2023-2029. In de komende jaren zal gekeken worden naar de uitkomsten van het beroep, de status van de doelen en de benodigde maatregelen waarna deze, door middel van een addendum op het beheerplan, worden toegevoegd. De provincie streeft ernaar om de eventuele extra maatregelen uiterlijk eind 2025 te hebben verwerkt in het beheerplan middels een addendum.</p> <p>Het Veegbesluit is echter wel sinds november van kracht, waardoor de provincie nu wel al rekening moet houden met deze aanwijzing bij de vergunningverlening. Dit kan inhouden dat bij nieuwe of gewijzigde activiteiten in het gebied het lastiger is om een vergunning van de Wet natuurbescherming te verkrijgen. Daarnaast moet de provincie kijken welke aanvullende (reductie)maatregelen nodig zijn. Dit loopt momenteel</p>

	niet via het Natura 2000-beheerplan, maar via het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) waar met betrokken partijen naar stikstofreducerende maatregelen in de provincie. Meer informatie over dat programma vindt u op <a href="http://www.fryslan.frl/fplg">www.fryslan.frl/fplg</a> .
--	--

#### Nummer 10

Inzender	Indiener 2
Registratienummer	2108315
Datum binnenkomst	21-04-2023
Onderwerp	Mogelijk economische schade door hydrologische maatregelen
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	In het beheerplan staat dat er maatregelen worden getroffen om peildynamiek de optimaliseren en ook maatregelen te nemen om de kwaliteit van moeras, natte en vochtige graslanden te verbeteren. Dit is van belang om de kwaliteit van het leefgebied voor meerdere soorten te verbeteren. Het land van indiener grenst op verschillende plaatsen aan het plangebied. Waterpeilverhoging in het plangebied heeft naar mening van indiener direct peilverhoging op indieners land tot gevolg. Indiener vreest beperkingen van gebruiksmogelijkheden en daardoor economische/financiële schade.
Reactie	<p>In alle plannen die worden gemaakt is er oog voor de bestaande (bewoners- en agrarische) belangen en wensen. Er wordt naar gestreefd om zoveel mogelijk tot overeenstemming te komen over de te nemen waterhuishoudkundige maatregelen binnen een peilvak/gebied. Ook worden maatregelen getroffen om negatieve effecten zoveel mogelijk te voorkomen. Er wordt daarmee (zoveel mogelijk) voorkomen dat er economische schade ontstaat. Voor de (tijdelijke) peilverhogingen wordt een watervergunning verstrekt door Wetterskip Fryslân. Voor het vastleggen van definitieve (hogere) peilen neemt Wetterskip Fryslân een peilbesluit, waartegen bezwaar en beroep open staat.</p> <p>Als voorbeeld is in het gebied ten zuidoosten van de Galamadammen een nieuwe kering/peilscheiding gerealiseerd om de natuurpercelen op een hoger peil te kunnen zetten. De aanliggende agrarische percelen worden daar niet door beïnvloed. Aan de noordzijde van de Galamadammen zijn agrariërs samen met het Agrarisch Kollektief Súdwestkust in het Natura 2000-gebied bezig met het stapsgewijs opzetten van de peilen en verbeteren van de inrichting ten behoeve van de weidevogels en overige natuurdoelen. Dat gebeurt in overleg met alle betrokken boeren, en ook met boeren met percelen die in de polder maar buiten Natura 2000-gebied liggen. Een ieder wordt de mogelijkheid geboden om aan de natuurverbeteringen mee te doen.</p> <p>Verder wordt meegegeven dat klimaatverandering vraagt om een nieuwe kijk op water en landgebruik. In veengebieden moet met hogere waterpeilen voorkomen worden dat het veen verder oxideert. Ook voor de beschikbaarheid van voldoende zoet water zal er in het voorjaar en zomer meer water moeten worden vastgehouden (Bron: Waterbeheerprogramma 2022-2027, Wetterskip Fryslân; websitelink: <a href="http://Waterbeheerprogramma%202022-2027%20(notubiz.nl)">Waterbeheerprogramma 2022-2027 (notubiz.nl)</a>). Dat betekent dat er meer hydrologische maatregelen</p>

	zullen moeten worden getroffen, ook buiten Natura 2000-gebieden. De komende jaren zal dat, mede in het kader van het Fries Programma Landelijk Gebied en/of Veenweidevisie, nader worden uitgewerkt (zie ook de website <a href="https://www.fryslan.frl/frysk-programma-landelijk-gebied">https://www.fryslan.frl/frysk-programma-landelijk-gebied</a> ).
--	--

#### Nummer 11

Inzender	Indiener 18
Registratienummer	00000000a16b
Datum binnenkomst	(voor) 1 mei 2023
Onderwerp	Wateroverlast
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener vreest bij een hoger waterpeil wateroverlast. In oktober 2021 heeft indiener tijdens een verhoogd waterpeil en heel hevige regenval wateroverlast in de kelder gehad. Indiener heeft daarom liever geen verhoogd waterpeil in het gebied.
Reactie	Piekbuien veroorzaken binnen en buiten natuurgebieden voor een onverwachte hoeveelheid water die niet tijdig kan worden afgevoerd. De verhoogde waterpeilen in natuurgebieden zijn daarop niet van invloed. De waterafvoersystemen in de polders en vervolgens in de boezem zijn daar niet op ingericht. Als er nieuwe waterpeilen worden ingesteld, zie hiervoor beantwoording nummer 10.

#### Nummer 12

Inzender	Indiener 2
Registratienummer	2108315
Datum binnenkomst	21-04-2023
Onderwerp	Mogelijk economische schade door waarborgen van rust
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	In het beheerplan wordt genoemd dat het waarborgen van rust een aandachtspunt is. In dat kader worden rustgebieden en andere maatregelen benoemd. Bij uitbreiding van recreatieve voorzieningen moet, aldus het beheerplan, daarom rekening worden gehouden met eventuele negatieve effecten. Indiener vreest negatieve financiële gevolgen, wanneer campings niet kunnen uitbreiden en daardoor afzien van aankoop van indieners grond.
Reactie	De Wet natuurbescherming is één van de wettelijke kaders waaraan initiatieven, zoals het uitbreiden van een camping, moeten worden getoetst. Deze toetsing is voor dit Natura 2000-beheerplan niet nieuw. Als een initiatief een mogelijk negatief effect op de instandhouding van de aangewezen Natura 2000-soorten heeft, zal een ecologische beoordeling plaats moeten vinden en is er een vergunningplicht. Bij een negatief effect kan gekeken worden of er maatregelen mogelijk zijn om dit negatieve effect teniet te doen en kan vergunning worden verleend. Als kan worden aangetoond dat er geen negatieve effecten zijn te

	verwachten is er (voor wat betreft de natuurbescherming) in beginsel ook geen beletsel om het initiatief te realiseren.
--	---

#### Nummer 13

Inzender	Indiener 2
Registratienummer	2108315
Datum binnenkomst	21-04-2023
Onderwerp	Betrekken van eigenaren buiten begrenzing van het Natura 2000-gebied
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener is geen eigenaar van grond in het Natura 2000-gebied en is ook geen omwonende. Indiener's land grenst echter wel aan het gebied. Indiener vreest financiële consequenties door het treffen van maatregelen en wil daarom tijdig betrokken worden bij eventuele voorgenomen maatregelen.
Reactie	Ook grondeigenaren/grondgebruikers van land dat grenst aan het Natura 2000-gebied worden als belanghebbende gezien. In de tekst van het beheerplan staat bij paragraaf 7.1: <i>Als blijkt dat aanvullende maatregelen genomen moeten worden, waarbij andere belanghebbenden, zoals grondeigenaren en/of pachters, betrokken zijn, worden deze tijdig op de hoogte gesteld om mee te kunnen denken bij de te nemen maatregelen en de wijze van uitvoering.</i> Ook deze indiener zal daarom tijdig worden betrokken bij maatregelen die mogelijk effect hebben op zijn gronden.

#### Nummer 14

Inzender	Indiener 6 en 9
Registratienummer	2123793 en 2110558
Datum binnenkomst	9-6-2023 en 28-04-2023
Onderwerp	Borgen gangbaar agrarisch gebruik
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener 6 is eigenaar van percelen in het Natura 2000-gebied. De percelen worden gangbaar agrarisch gebruikt. Dit is correct vastgelegd in bijlage 2 van het beheerplan. Verzocht wordt om in het beheerplan het gangbare agrarische gebruik te borgen. Daarbij noemen indiener 6 onder meer het waterpeilbeheer, bemestingsmogelijkheden en beweidingmogelijkheden.  Indiener 9 constateert dat maatregel 5, betreffende de Fûgelhoeke, en ook de aangegeven natuurbeheertypen van het natuurbeheerplan 2023 conflicteren met de gangbare agrarische gebruik dat daar nu plaatsvindt. Op de natuurbeheerplankaart is sprake van N00.01 als natuurbeheertype en ambitietype N12.04.

	<p>Indiener 9 verzoekt om de percelen die hij in eigendom heeft niet als 'Natuurtype N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland' maar als N00.01 Nog om te vormen naar natuur in het Natuurbeheerplan 2023 op te nemen.</p>
<p>Reactie</p>	<p>Indiener 9 hebben een zienswijze ingediend op het Natura 2000-beheerplan. In de bijlage van dit beheerplan zijn percelen als gangbaar agrarisch gebruik aangemerkt. Die bijlage geeft de stand van zaken weer ten tijde van het opstellen van het eerste Natura 2000-beheerplan. Hierbij is in het voorliggende beheerplan de lijn aangehouden dat het gebruik wat al eerder is aangemerkt als bestaand gebruik ongewijzigd doorgang kan vinden zoals aangegeven in het eerste beheerplan. Pas als blijkt dat dit beheer een negatief effect heeft op natuurdoelen in het gebied, zal gekeken worden naar passende maatregelen. De provincie heeft hierbij wettelijk de taak om deze passende maatregelen te treffen ten behoeve van de instandhoudingsdoelen. Er kan dan ook geen garantie worden gegeven dat in de toekomst passende maatregelen geen negatieve effecten (voor de eigenaar en de pachter) hebben. Hierbij zijn minnelijk overleg en betrokkenheid (naast vrijwilligheid) bij de planvorming en uitvoering de basis van alle maatregelen die in het beheerplan staan. De provincie gaat graag met de eigenaren/pachters in overleg over de mogelijkheden voor de natuur in combinatie met het landbouwkundige gebruik.</p> <p>Dit zal te allen tijde plaatsvinden in overleg met betrokkenen.</p> <p>Voor indiener 6 wordt in maatregel 34 als punt 5 inderdaad aangegeven dat onderzocht wordt wat de mogelijkheden zijn om het gebied de Fûgelhoeke en omgeving kan worden ingericht ten behoeve van de Natura 2000-doelen. Het gaat hierbij in eerste instantie om een onderzoek en planvorming, waar eigenaren en andere belanghebbenden bij worden betrokken. Hierbij wordt wel aangegeven dat de provincie de taak heeft om binnen Natura 2000-gebieden de aangewezen natuurdoelen te halen en heeft indien nodig ook de bevoegdheid om benodigde maatregelen te treffen. Het is daardoor niet mogelijk om te garanderen dat deze maatregelen geen invloed hebben op het gangbare agrarische gebruik.</p> <p>De zienswijzen ten aanzien van de beheertypen en ambitietypen liggen niet bij het Natura 2000-beheerplan. Het gaat hier om het provinciaal Natuurbeheerplan. In het Natuurbeheerplan wordt onder meer geregeld voor welke percelen subsidies in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap kunnen worden verstrekt. Dit natuurbeheerplan brengt geen verplichting met zich mee. Het natuurbeheerplan wordt jaarlijks vastgesteld, waar zienswijzen op kunnen worden ingediend. Het natuurbeheerplan van 2024 is onherroepelijk geworden. Hierbij wordt wel aangegeven dat de aangegeven percelen binnen begrenzing van Natura 2000 liggen. Voor deze gronden is in het provinciaal beleid opgenomen dat wanneer de kansen zich voordoen, deze gronden een natuurdoelstelling krijgen. Dit is onder andere weergegeven in het natuurbeheerplan als N00.01 'Nog om te vormen'. Deze percelen zijn daarbij nog geen natuurgrond. Voor de percelen van indiener 9 geldt daarbij dat deze gronden al in het bestemmingsplan sinds 2008 al zijn aangemerkt met een natuurbestemming. Deze natuurbestemming is zichtbaar in het natuurbeheerplan als het natuurbeheertype N12.02. Mochten de indiener 9 de percelen alsnog bezwaar hebben tegen de aangegeven beheer- en ambitietypen dan kunnen zij een zienswijze indienen bij de terinzagelegging</p>

	van het natuurbeheerplan. Deze ter inzagelegging zal worden bekend worden gemaakt en op de website van de provincie te vinden zijn, waarbij de verwachting is dat deze begin 2024 plaats gaat vinden, rond april/mei.
--	---

#### Nummer 15

Inzender	Indiener 9
Registratienummer	2110558
Datum binnenkomst	28-04-2023
Onderwerp	Maatregelen toekomstig beheer
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener merkt op dat zijn percelen binnen de zoekgebieden voor noordse woelmuis (maatregel 38) en benutting van ruimte binnen begrenzing (maatregel 33) vallen. Dit is volgens indiener niet realistisch en de maatregelen conflicteren met het gangbare agrarische gebruik.
Reactie	<p>In het beheerplan zijn meerdere zoekgebieden aangegeven. De zoekgebieden zijn locaties binnen het Natura 2000-gebied waar de verwachting is dat deze mogelijkheden of kansen geven om natuurdoelen in het gebied te versterken. In de komende beheerplanperiode zal nader onderzoek plaatsvinden naar deze zoekgebieden en de potenties van deze gebieden. Dit zal te allen tijde plaatsvinden in overleg met de eigenaar en gebruiker. Indien er mogelijkheden liggen en betrokkenen akkoord zijn, zal er worden overgegaan tot inrichting/aanpassing.</p> <p>Zoekgebieden voor de noordse woelmuis zijn aangemerkt omdat voor de noordse woelmuis de concurrentie met andere muizensoorten een van de belangrijkste redenen is dat de soort het niet goed doet. Op eilanden en in natte delen buiten de keringen is er een kans dat die concurrerende soorten niet of in mindere mate aanwezig zijn. Dat is de reden dat dergelijke percelen als zoekgebied zijn gemarkeerd. noordse woelmuizen zouden in de rietoever kunnen zitten maar – bij gebrek aan concurrentie – ook in de grazige delen. De aanwezigheid van de soort hoeft niet te conflicteren met het gehanteerde maaibeheer. Momenteel wordt er op een van de andere eilanden in het Sneekermeergebied onderzocht wat het effect is van verschillende maaistrategieën op de concurrentiepositie van de noordse woelmuis. De resultaten van dat onderzoek kunnen worden gebruikt bij het bepalen van geschikte locaties voor de soort.</p> <p>Ook voor andere doelsoorten en in het algemeen voor de versterking van de biodiversiteit zijn er mogelijk verbeteringen te realiseren. De maatregel 33 'zoekgebied benutten ruimte binnen begrenzing' is daarvoor bedoeld. Samen met de eigenaren/grondgebruikers zal worden bekeken welke natuurkansen er liggen en wat de eigenaren nodig hebben om die kansen te benutten. Op de percelen die de indiener aangeeft liggen de natuurdoeltypen kruiden- en faunarijk grasland, dynamisch moeras en hoog- en laagveenbos. Een gangbaar agrarisch gebruik is mogelijk strijdig met die natuurdoeltypen indien dat gebruik is gebaseerd op een monocultuur van gras, mais of een ander gewas met een hoge kunstmest- en bestrijdingsmiddelen-gift.</p>

Nummer 16

Inzender	Indiener 9
Registratienummer	2110558
Datum binnenkomst	28-04-2023
Onderwerp	Voorafgaand aan maatregelen minnelijk overleg met eigenaren
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener is zich ervan bewust dat het van belang is om natuur te beschermen. Er moet echter een goede balans tussen landbouw en natuur te worden gevonden. Mocht de provincie natuurdoelen willen realiseren op de percelen van indiener, dan verwacht indiener vooraf overleg en verwacht indiener ook volledig schadeloos te worden gesteld.
Reactie	De percelen van indiener liggen binnen NNN en Natura 2000, en zijn dus van speciale waarde voor de natuur. Er zijn in het nieuwe beheerplan geen nieuwe doelen vastgesteld. De betreffende percelen zijn aangekocht in 2013, en lagen toen al binnen de begrenzing van Natura 2000. De provincie heeft de taak om binnen Natura 2000-gebieden de aangewezen natuurdoelen te halen. Dat betekent dat daarvoor maatregelen kunnen worden getroffen. Het is niet mogelijk om te garanderen dat deze maatregelen geen invloed hebben op het gangbare agrarische gebruik. Zoals ook aangegeven bij nummer 14 is minnelijk overleg en betrokkenheid bij de planvorming en uitvoering (naast vrijwilligheid) de basis van alle maatregelen die in het beheerplan staan. De provincie gaat graag met de eigenaren in overleg over de mogelijkheden voor de natuur in combinatie met het landbouwkundige gebruik.

Nummer 17

Inzender	Indiener 17
Registratienummer	00000000a053
Datum binnenkomst	(voor) 1 mei 2023
Onderwerp	Melkveehouderij rondom natuur en geen uitstel maatregelen
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener stelt het volgende: 1. In een ring van twee kilometer rondom de natuur zou (melk)veehouderij drastisch moeten extensiveren. 2. Onderzoek mag niet dienen om maatregelen waarvan nut en noodzaak nu al vast staat, uit te stellen.
Reactie	Ad 1. Boeren, natuurorganisaties, ondernemers, inwoners en overheden gebruiken en beheren samen het landelijk gebied in Fryslân. Hierbij wordt zowel de natuur beschermt, maar wordt ook toekomst geboden voor de economie in het algemeen en de landbouw in het bijzonder in Fryslân. Voordat maatregelen worden genomen zoals het drastisch extensiveren van de veehouderij zal eerst de noodzaak vastgesteld moeten worden en gekeken moeten zijn naar alternatieven met partijen. Dit overleg vindt onder andere plaats via het Fries Programma Landelijk Gebied, afgekort FPLG. In het FPLG wordt omschreven hoe wordt omgegaan met stikstof, natuur, water en bodem, klimaat en een vitaal platteland. Dit gebiedsprogramma is een programma op hoofdlijnen. Het zal per thema (zoals stikstof, natuur, water, klimaat etc.) en

	<p>bodemsoort (klei, zand, Veen en Wadden) omschrijven hoe we de aanpak voor ons zien. Hoe dat vertaald wordt naar maatregelen per (nieuw of bestaand) gebiedsproces, per dorp of per bedrijf komt aan bod tijdens de gebiedsgerichte aanpak vanaf 2024. In die gebiedsgerichte aanpak is ook veel tijd en ruimte voor de Mienskip om mee te denken over de lokale invulling en de benodigde maatregelen.</p> <p>Ad 2. De provincie is het eens dat het onderzoek geen uitstel moet zijn van effectieve maatregelen. In het beheerplan is volgens ons hiervan ook geen sprake. Van veel aspecten die betrekking hebben op het Natura 2000-gebied, vooral op de vogels, is te weinig informatie beschikbaar om deze effectieve maatregelen vast te kunnen stellen. Om de daadwerkelijke knelpunten en benodigde maatregelen goed vast te kunnen stellen, wordt de komende jaren onderzoek gedaan. Waar mogelijk vinden er in specifieke deelgebieden al wel maatregelen plaats die afgelopen jaren bewezen effectief zijn, zoals het optimaliseren van het waterpeil in polders of het stimuleren van rietgroei om de waterkwaliteit te verbeteren. Zo zijn al in ruim 50 deelgebieden de afgelopen 10 jaar inrichtingsmaatregelen genomen. De komende tijd wordt onderzocht of die maatregelen het gewenste effect hebben gehad op de doelsoorten of dat er bijsturing noodzakelijk is.</p>
--	---

#### Nummer 18

Inzender	Indiener 16 en 19
Registratienummer	000000009f78 en 00000000a186
Datum binnenkomst	(voor) 1 mei 2023
Onderwerp	Natura 2000 gebieden afschaffen/correctie begrenzing
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener 16 stelt dat de stikstofproblematiek van de Natura 2000 te veel invloed op de boerenbedrijven en eventueel de recreatievaart heeft. Indiener stelt voor om die kleine Natura 2000-gebieden af te schaffen. Indiener 19 stelt dat de begrenzing van het Natura 2000-gebied Sneekermeer/Galgeland bij indieners woning niet juist is en ook onhandig is, na het verleggen van de dijk. Indiener vraagt om de begrenzing hier aan te passen, zodat de tuinen geen onderdeel meer uitmaken van Natura 2000-gebied.
Reactie	De aanwijzing van Natura 2000-gebieden is een bevoegdheid die niet bij ons ligt maar bij de Minister. Dat geldt ook voor een eventuele herbegrenzing. Wij zijn niet bekend met voornemens van de Minister om de begrenzing aan te passen.



Nummer 19

Inzender	Indiener 20
Registratienummer	00000000a1b4 en 00000000a1b5
Datum binnenkomst	(voor) 1 mei 2023
Onderwerp	Geen beperkingen in de bedrijfsvoering
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijzen	Indiener wenst op geen enkele wijze een beperking in de bedrijfsvoering te hebben aangaande Natura 2000-maatregelen die van invloed kunnen zijn op het gevestigde agrarisch bedrijf. Dit geldt ook voor de jachthaven en de woning.
Reactie	De Wet natuurbescherming is het wettelijk kader waaraan bepaalde activiteiten, zoals het uitbreiden van een agrarisch bedrijf of jachthaven, worden getoetst. Zie ook beantwoording van zienswijzen nummers 12 en 16. Zie verder hoofdstuk 5 van het Natura 2000-beheerplan Friese Meren 2023-2029 voor wetgeving, beleid en huidig gebruik en hoofdstuk 8.3 over toekomstige activiteiten en vergunningverlening

Nummer 20

Inzender	Indiener 4
Registratienummer	2109009
Datum binnenkomst	24-04-2023
Onderwerp	Effecten bestaand gebruik
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	<p>De activiteiten die in de eerste beheerplanperiode getoetst en vrijgesteld zijn van vergunningplicht, kunnen volgens indiener in de nieuwe beheerplanperiode slechts dan worden vrijgesteld van de vergunningplicht als er zekerheid is dat zij geen significante effecten veroorzaken. In het beheerplan is dat voor verschillende activiteiten (zoals waterrecreatie, beheer en schadebestrijding) niet uitgesloten. Van veel aangewezen vogelsoorten worden de instandhoudingsdoelen nog steeds niet gehaald. Er moet nader onderzoek worden gedaan om uit te wijzen dat de activiteiten geen significant negatieve effecten hebben. Maar dat kan niet worden doorgeschoven naar de toekomst door een maatregel in het beheerplan op te nemen dat dit zal worden onderzocht.</p> <p>Indiener pleit er voor dat het beheerplan erin voorziet dat er een actueel recreatiezoneringsplan tot stand komt voor de verschillende meren binnen een termijn van twee jaar na vaststelling van het beheerplan. Dit om ervoor te zorgen dat er voor vogels voldoende rustgebieden zijn waar geen of slechts periodiek recreatie mogelijk is en tegelijkertijd dat er bufferzones worden vastgelegd die zijn afgestemd op de verstoringgevoeligheid van de verschillende aangewezen soorten.</p> <p>Met maatregel 29 (par. 6.2.2) onderzoek naar jacht, populatiebeheer en schadebestrijding wordt volgens indiener onderkend dat onderzoek naar bronnen van verstoring met een negatief effect op het realiseren</p>

	<p>van de instandhoudingsdoelen noodzakelijk is. Wat de bron van verstoring is en in welke periode de verstoringen het meeste negatieve effect hebben is blijkens de nadere omschrijving van deze maatregel nog onvoldoende bekend. Door deze kennisleemte is het volgens indiener niet verantwoord om het bestaand gebruik met betrekking tot jacht, populatiebeheer en schadebestrijding voort te zetten in de nieuwe beheerplanperiode, aangezien negatieve effecten niet zijn uitgesloten.</p> <p>Indiener concludeert dat het noodzakelijk is om de effecten van de recreatievaart en jacht, beheer en schadebestrijding te onderzoeken. Doordat de uitvoering van de toetsing wordt doorgeschoven naar maatregelen in het nieuwe beheerplan, is het volgens indiener niet uitgesloten dat door de activiteiten significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen aan de orde zijn. Er wordt daarom niet voldaan aan de Wet natuurbescherming.</p>
Reactie	<p>In het beheerplan is de toetsing van activiteiten uit het eerste beheerplan overgenomen. Er zijn geen gewijzigde of nieuwe activiteiten beoordeeld. Zie hiervoor ook reactie onder nummer 7.</p> <p>Zoals in paragraaf 8.2 van het beheerplan is beschreven, is het voldoende aannemelijk dat gebruik dat plaatsvond voor 31 maart 2010 ongewijzigd doorgang kan vinden, omdat er ten aanzien van deze activiteiten geen negatief effect te verwachten is. In hoofdstuk 5.3 van het beheerplan is aangegeven waar mogelijke wijzigingen in gebruik hebben plaatsgevonden en waar risico's liggen voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. De daadwerkelijke impact van activiteiten is op dit moment niet bekend. Hiervoor ontbreken gegevens. Om het huidige gebruik verder en beter in beeld te krijgen wordt nadere onderzoeken verricht (maatregel 28 en 29). Dit is als maatregel in het beheerplan opgenomen. De planning is om op korte termijn te starten met het onderzoek. Bij gewijzigd gebruik, een toename van intensiteit, aanvullend beheer en onderhoud of nieuw gebruik moet gekeken worden of er negatieve effecten aanwezig kunnen zijn en kan het zijn dat er een vergunning in het kader van de Wnb nodig is of aanvullende maatregelen moeten worden genomen, zoals vogelrustgebieden verder uitbreiden. De provincie neemt de adviezen van indiener hierin mee, waarbij zowel de onderzoeken als vervolg conform procesafspraken ook zullen worden besproken met belanghebbenden.</p>

#### Nummer 21

Inzender	Indiener 7
Registratienummer	2110552
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Ganzen foerageergebieden
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener stelt dat de doelstellingen t.a.v. ganzen niet buiten het Natura 2000-gebied moeten worden neergelegd en dat het beheer van het gebied op het rusten en foerageren van ganzen moet zijn gericht. Verzuiging moet daarom ook worden tegengegaan.

	<p>Foerageergebied is nu met name buiten Natura 2000-gebieden gelegen, daarom moet er worden geïnvesteerd in een effectieve overlegstructuur.</p> <p>De draagkracht van de gebieden is tot op heden niet bekend. Er ontbreken monitoringsgegevens. Aantalsontwikkelingen dienen in perspectief met de landelijke staat van Instandhoudingsdoelstellingen te worden bekeken en afgestemd. Met name Brandgans is al ver boven de instandhoudingsdoelstelling uitgestegen. Het onaantrekkelijk maken van het gebied voor ganzen om te broeden moet als concrete beheermaatregel in het beheerplan worden opgenomen.</p> <p>Alleen ontheffing draagt niet voldoende bij om schade door stand ganzen (grauwe gans) te verminderen of te voorkomen. Hier is ook beheer van de gebieden voor nodig. De populatie standganzen groeit en neemt elk jaar weer toe; grauwe ganzen maar ook in toenemende mate brandganzen. Beheer zomerganzen moet op tijd worden aangevangen om verstoring overige soorten zoveel mogelijk te beperken.</p> <p>Indiener geeft de volgende suggesties mee.</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. TBO's zijn/worden verantwoordelijk om in maart en april met een drone de nesten van de overzomende ganzen op te sporen, te lokaliseren, te bestrijden en dit ook te bekostigen.</li> <li>2. TBO's zijn/worden verantwoordelijk voor oprichten teams per gebied samen met plaatselijke vogelwachten, omliggende grondgebruikers, collectieven en overige vrijwilligers om tweemaal per jaar in maart en april eieren te prikken en de nodige vergunningen te regelen en de uitvoering te faciliteren.</li> <li>3. In te richten natuurvriendelijke oevers zodanig inrichten dat er geen geschikte broedplaatsen voor ganzen worden gecreëerd.</li> <li>4. Altijd zorgen dat oevers makkelijk toegankelijk zijn om te beheren.</li> </ol>
<p>Reactie</p>	<p>De Natura 2000-gebieden in het Merengebied zijn aangewezen voor trekkende en overwinterende ganzen, die daar komen rusten en foerageren. De maatregelen in het beheerplan komen ten goede aan deze winterganzen. De indiener lijkt te verwijzen naar standganzen waarvoor in het kader van het soortenbeleid (ganzenbeleid) maatregelen worden genomen. In het Natura 2000 beheerplan, en dan specifiek in maatregel 41, wordt aangegeven dat er in samenhang met het ganzenbeleid zal worden onderzocht welke invloed standganzen hebben op het behalen van de natuurdoelstellingen in de Natura 2000-gebieden. In de startnotitie voor het nieuwe ganzenbeleid hebben Provinciale Staten bepaald dat bij de aanpak van ganzenschade meer gebiedsgericht gewerkt moet gaan worden. Dit zal naar verwachting in het nieuwe ganzenbeleid worden vastgelegd. De Faunabeheereenheid Fryslân (FBE) dient in het Faunabeheerplan hiervoor een planmatige werkwijze op te nemen. Vervolgens is het aan de belanghebbende partijen in een gebied, waaronder grondgebruikers, jagers en TBO's om dit uit te voeren. Het bepalen van de aanwezigheid van ganzen(nesten) met drones voorafgaand aan het prikken van eieren lijkt uit onderzoek in andere provincies een goede manier te zijn om nesten te vinden waarbij onnodige verstoring en betreding bij het prikken van ganzeneieren wordt verminderd. De inzet van de drones is aan de uitvoerders en kan worden meegenomen bij de gebiedsgerichte aanpak. Voor beheer van ganzen in en nabij Natura 2000-gebieden is mogelijk wel een natuurvergunning nodig (met passende beoordeling).</p>

	Voor veel aangewezen soorten en doelstellingen zijn natuurvriendelijke belangrijk. De inrichting van die oevers wordt in eerste instantie dan ook op die soorten afgestemd, en niet (alleen) op ongeschikt maken voor ganzen en het betreedbaar zijn voor beheerders. Wel zal worden gekeken naar het beheer van de oevers (maatregel 40). In hoeverre de optimalisatie van oevervegetaties ook kan bijdragen aan het verminderen van ganzennesten is momenteel niet te zeggen.
--	---

#### Nummer 22

Inzender	Indiener 10 en 13
Registratienummer	2110658
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Diverse
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	<p>Indiener merkt op dat een transitie noodzakelijk is om natuurherstel te bewerkstelligen. Uit de evaluatie blijkt dat de Natura 2000-doelen niet worden gehaald en dat de staat van instandhouding van veel soorten achteruit is gegaan. In dat licht stellen de <i>extra maatregelen</i> teleur. Deze maatregelen bieden niet de zekerheid dat de Natura 2000-doelen tijdens de nieuwe beheerplanperiode wel worden gehaald. Het is ook niet zeker of de maatregelen voldoende zijn om de achteruitgang van soorten te stoppen.</p> <p>Indiener merkt op dat alleen een <i>samenvatting</i> van de evaluatie beschikbaar is gesteld.</p> <p>Indiener stelt op het gebied van <i>water</i> dat het beheerplan er te gemakkelijk vanuit gaat dat meer peildynamiek van de Friese boezem niet mogelijk is, en dat de visie Fryslân Klimaatbestendig 2050+ voor Natura 2000-gebieden niet in het ontwerpbeheerplan is opgenomen. Voor de waterkwaliteit wordt alleen verwezen naar KRW. De in Natura 2000-verband noodzakelijke maatregelen ten behoeve van natuur ontbreken. Indiener vraagt zich af wat (het afhankelijk zijn van) het inlaten van IJsselmeerwater betekent voor de waterkwaliteit en de effecten op de natuur.</p> <p>Het is niet bekend wat de effectiviteit is van de bestaande rustgebieden. Indiener constateert dat er onduidelijkheden zijn over periode, gebruik van boeien en begrenzing, en vraagt zich af hoe het staat met de handhaving.</p> <p>In het beheerplan ontbreekt het oordeel over het effect en noodzaak van handhaving van verstorende vormen van recreatie. Ook ontbreekt een onderzoek naar de effecten van de snelvaargebieden. Indiener vraagt hoe wordt voorkomen dat de recreatieve druk op de natuur verder toeneemt.</p> <p>Er is naar mening van de indiener in het beheerplan te weinig aandacht voor effectieve handhaving, die nodig is om, in combinatie met een doeltreffende communicatie, de Natura 2000-doelen in het Friese Merengebied te behalen.</p>

	<p>Het Veegbesluit is niet verwerkt in het ontwerpbeheerplan. Het verwerken van dit besluit kan niet wachten tot de volgende beheerplanperiode. Dit zal tussentijds moeten gebeuren.</p>
<p>Reactie</p>	<p>Voordat maatregelen worden genomen is het belangrijk om te weten welke knelpunten spelen voor de natuurdoelen. Het is gebleken dat van soorten en het effect van maatregelen veelal (nog) te weinig bekend is om gericht effectieve vervolgmaatregelen in het gebied te kunnen nemen. Aanvullend onderzoek is daarom van belang en is dan ook als maatregel opgenomen in het Natura 2000-beheerplan.</p> <p>Ingrepen in het <i>boezemsysteem</i> vragen veel afstemming en afwegingen van vele belangen. Dit vergt dan ook een zorgvuldig proces en medewerking van diverse organisaties. Het maakt het moeilijk maar niet onmogelijk om met peildynamiek aan de slag te gaan. Voor de korte termijn zijn echter maatregelen nodig om meer peildynamiek te realiseren. Hiervoor zal in een aantal deelgebieden worden onderzocht of en op welke manier een meer dynamisch peil te realiseren is ten behoeve van bijvoorbeeld de noordse woelmuis of moerasvegetatie. Hierbij zal ook gekeken worden of dit voldoende is voor het behalen van doelen en/of welke maatregelen verder nodig zijn.</p> <p>Wat betreft de waterkwaliteit worden de doelen van de KRW aangehouden. De vastgelegde KRW-doelen zijn mede afgeleid van de benodigde condities van het gebied. Dit houdt in dat de KRW andere voorwaarden stelt aan de waterkwaliteit binnen een Natura 2000-gebied en gericht is op de condities die nodig zijn om de Natura 2000-doelen te kunnen behalen. De KRW is dan ook voor de waterkwaliteit leidend. Het IJsselmeerwater wordt momenteel tijdelijk gebruikt om de boezem 'door te spoelen'. Hierbij wordt gekeken welk effect het IJsselmeerwater heeft op de waterkwaliteit met als doel om het kritieke punt van vertroebeling naar helder water te kunnen bereiken. Uit de eerste bevindingen is gebleken dat dit een positieve bijdrage levert aan de waterkwaliteit en het doorzicht en daarmee de plantengroei inderdaad heeft bevorderd. De doorspoeling wordt momenteel doorgezet en zal op termijn nogmaals worden geëvalueerd en bekeken.</p> <p>Op de grenzen van de aangewezen <i>vogelrustgebieden</i> worden jaarlijks op 1 oktober speciale boeien neergelegd die er op 1 april het jaar daarop weer worden verwijderd. Deze boeien zijn geen aanlegplek. Dat zijn de boeien van de Marrekrite, die jaarrond in grote delen van het Merengebied liggen, wel. Indiener wijst er terecht op dat dit als verwarrend ervaren kan worden. Bij de uitvoering van maatregel 36 zal specifiek aandacht zijn voor onduidelijk aangegeven begrenzing en voor communicatie met specifieke doelgroepen.</p> <p>Momenteel is het respecteren van de vogelrustgebieden gebaseerd op een erecode. Formele <i>handhaving</i> van de begrenzing is daarom niet mogelijk; handhavers die een vaartuig aantreffen in een vogelrustgebied informeren de bestuurder daarvan over de afspraken en verzoeken deze te vertrekken. Als uit het verstoringsonderzoek (ook onderdeel van maatregel 36) mocht blijken dat de gebieden gebaat zijn bij een strenger regime op grond van de Wet natuurbescherming wordt die mogelijkheid niet uitgesloten.</p>

	<p>Indiener vraag om een oordeel over de verstoring door de (water)recreatie, onder andere vanuit de snelvaargebieden. Er ontbreken nu nog gegevens om een dergelijk oordeel te kunnen vellen. Met het verstoringsonderzoek dat is beschreven in maatregel 28 wordt onderzocht welke bronnen van verstoring er zijn en welk effect die hebben op de vogels. Snelvaargebieden zullen in dat onderzoek worden meegenomen.</p> <p>Over het Veegbesluit: zie zienswijze nummer 9.</p> <p>Bij de publicatie van het definitieve beheerplan zal naast de samenvatting ook de evaluatie in zijn geheel ter informatie op de website worden geplaatst.</p>
--	--

### Nummer 23

Inzender	Indiener 11
Registratienummer	2110932
Datum binnenkomst	01-05-2023
Onderwerp	Agrarische belangen en heroverwegen doelsoorten
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	<p>Indiener stelt dat de lijst met doelsoorten en ook het nemen van (vernattings-) maatregelen zou moeten worden heroverwogen. Deze maatregelen hebben een negatief effect op de productieomstandigheden. Het huidige beperkte agrarisch gebruik van zomerpolders zou moeten worden behouden om zo meer geschikte gronden te creëren voor weidevogels. Indiener vraagt daarnaast om het nemen van effectieve beheermaatregelen (van vos en steenmarter). Dit is van groot belang om predatie van nesten van o.a. kwartelkoning en porseleinhoen te voorkomen, maar ook om de Noordse woelmuis te beschermen.</p> <p>Indiener stelt dat er meer aandacht moet komen voor de uitstoot van fosfaat en stikstof door ganzen. Indiener verzoekt de provincie om het beheerplan op het punt van het omgang met ganzen aan te vullen.</p> <p>Indiener stelt voor om een paragraaf toe te voegen die de belangen van de landbouw centraal stelt en waar rekening mee gehouden kan worden. De claim die de aanwijzing van stikstofgevoelige habitat in de Oudegaaster Brekken legt op de sociaal economische situatie in zuidwest Fryslân vindt de indiener onaanvaardbaar.</p>
Reactie	<p>De provincie heeft geen bevoegdheid in het aanwijzen of heroverwegen van doelen. Het is de Minister die bepaalt voor welke doelsoorten het gebied wordt aangewezen en welke doelen er moeten worden gehaald. De provincie heeft als taak om met maatregelen te zorgen dat deze instandhoudingsdoelstellingen worden behaald. Hierbij staan de Natura 2000-natuurwaarden centraal. Het gaat hierbij ook om maatregelen om het leefgebied van soorten op orde te brengen en te houden, zelfs als de doelen van deze soorten (nog) niet worden gehaald. Voor het Friese Merengebied is voor de doelen een landschap nodig van meren en moerassen. Vernatting ten behoeve van moerasontwikkeling is dan ook in lijn met de Natura 2000-</p>

	<p>aanwijzing. Weidevogels als broedvogel zijn niet aangewezen en zijn momenteel geen doel vanuit Natura 2000. Zij kunnen mogelijk wel profiteren van de vernatting.</p> <p>In het ontwerp-beheerplan zijn weinig woorden besteed aan predatie. Er is in de evaluatie en de ecologische analyse niet vastgesteld dat predatie een belangrijke invloed heeft op de doelsoorten. Voldoende geschikt leefgebied lijkt op dit moment een groter knelpunt. Het is wel bekend dat predatiebeheer in en om het gebied plaatsvindt en mogelijk is dit een knelpunt wat uit maatregel 29 naar voren komt.</p> <p>In het verleden is aangetoond dat de fosfaat- en stikstofbelasting door ganzenmest verwaarloosbaar is, maar wellicht zijn er inmiddels meer onderzoeken gedaan naar de invloed van standganzen op de waterkwaliteit (eutrofiëring door vogelmest) in kwetsbare natuurgebieden. Dat wordt meegenomen bij de uitvoering van maatregel 41 van het Natura 2000-beheerplan, waarin wordt aangegeven om literatuuronderzoek te doen naar het ganzenbeleid en het behalen van de KaderRichtlijnWaterdoelen (o.a. ganzenmest in water).</p> <p>In het Natura 2000-beheerplan staat het belang van de natuur centraal, en specifiek het belang van de in de drie Natura 2000-gebieden aangewezen soorten. In het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) wordt gekeken naar de toekomst van het landelijk gebied en waarin onder andere de aanpak ten aanzien van stikstof, natuur, water &amp; Bodem en klimaat worden beschreven. Zie ook zienswijze nummers 9 en 24.</p> <p>Zie voor het Veegbesluit zienswijze nummer 9.</p>
--	---

#### Nummer 24

Inzender	Indiener 14
Registratienummer	2111138
Datum binnenkomst	26-04-2023
Onderwerp	Perspectief voor de landbouw
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	<p>Indiener vraagt om perspectief voor de landbouw in en om Natura 2000-gebieden. Ook wordt gevraagd om goed te communiceren over beleidsplannen in en om Natura 2000-gebieden. Dit is belangrijk voor het vertrouwen.</p> <p>Indiener merkt verder op dat er wordt gewerkt met verouderde cijfers en onderzoeken. Hij adviseert om te starten met een goede nulsituatie (meten) en het stellen van realistische doelen. De cijfers over stikstof en fosfaat bijvoorbeeld geven in de ogen van de indiener een fout beeld over oorzaak en gevolg.</p> <p>Indiener stelt dat er meer aandacht moet komen voor de ganzenproblematiek. Indiener merkt weinig van ganzenreductie. Grote aantallen ganzen groeien ten koste van grutto en kempiaan, zorgen voor graschade en een toenemende kans op salmonella en vogelgriep. Daarbij geeft de indiener aan dat het</p>

	<p>ganzenbeleid met de schadevergoeding niet goed werkt, zoals de schade die wordt vergoed en de vrijwilligheid van deelname aan de ganzenfoeragegebieden.</p> <p>Als laatste vraagt de indiener nog naar de vergunningverlening in relatie tot Natura 2000.</p>
<p>Reactie</p>	<p>Voor het perspectief van de landbouw verwijzen wij naar de plannen die worden gemaakt in het kader van het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG). Dit is een provinciaal plan naar aanleiding van het Rijksbeleid (Nationaal Programma Landelijk Gebied) waarin integraal wordt gekeken naar de toekomst van het landelijk gebied en waarin onder andere de aanpak ten aanzien van stikstof, natuur, water &amp; Bodem en klimaat worden beschreven. Voor de zomer is er een gebiedsprogramma opgesteld, met de eerste vier maatregelpakketten. Naar verwachting zal het definitieve programma er begin 2024 liggen. Meer informatie over dat programma vindt u op <a href="http://www.fryslan.frl/fplg">www.fryslan.frl/fplg</a>.</p> <p>Daarnaast spelen er vele onderwerpen in en om de Natura 2000-gebieden in het Friese Merengebied waar de provincie aan werkt, zoals veenweide, ganzen, FPLG en beheerplannen. Bij de uitvoering van het Natura 2000-beheerplan wordt geprobeerd om deze onderwerpen zo gezamenlijk mogelijk op te pakken. De gebiedsgerichte aanpak van het FPLG zal hierbij extra ondersteunend kunnen gaan werken.</p> <p>Ten aanzien van de communicatie blijft het zoeken naar hoe, wanneer en aan wie wordt gecommuniceerd. Hierbij wordt geprobeerd zoveel mogelijke belanghebbenden te kunnen bereiken. Helaas zal dit nooit 100% lukken. Wel zal met maatregel 45 het communicatieplan beter worden gekeken naar de wijze van communiceren over het beheerplan, de maatregelen en onderzoeken. Het is en blijft een aandachtspunt van de provincie, waarbij ook wordt gevraagd om als belanghebbende/geïnteresseerde actief op de hoogte te blijven. Door bijvoorbeeld het in de gaten houden van de website van de provincie.</p> <p>Wat betreft de verouderde cijfers en onderzoeken komt dit deels doordat een deel van de informatie integraal is overgenomen uit het eerste Beheerplan. Deze gegevens zijn op dit moment beschikbaar, waarbij in de komende periode nader onderzoek zal worden uitgevoerd om te zorgen dat bepaalde gegevens zoals stikstof, fosfaat e.d. geupdate kunnen worden. Voor de doelen is wel gebruik gemaakt van recente gegevens uit de monitoring. Daarnaast is voor de doelaantallen van vogels gebruik gemaakt van de laatste bekende cijfers vanuit de monitoring van de vogelrustgebieden en Sovon. Daarbij is het stellen van (realistische) Natura 2000-doelen geen bevoegdheid van de provincie. Ondanks dat er voor een aantal soorten externe oorzaken aan te wijzen zijn voor het niet behalen van doelen (o.a. kleine rietgans en kempfaan) is de provincie als uitvoerder wettelijk verplicht om maatregelen te nemen om in ieder geval leefgebied te realiseren en ruimte moeten blijven bieden aan de betreffende soorten.</p> <p>Ten aanzien van de ganzen zijn er bij de provincie geen gegevens bekend dat de ganzen soorten als kempfaan en grutto verdringen. De aanpak van schade door de standganzen valt onder de Fryske guozzeoanpak. De uitvoering van de schadebestrijding van standganzen is belegd bij de Faunabeheereenheid</p>



	<p>Fryslân, die een ontheffing heeft voor het populatiebeheer van grauwe ganzen. Zie voor ganzenfoerageergebieden nummer 21.</p> <p>Voor vergunningverlening en Natura 2000: zie nr. 12 en 19.</p>
--	--

#### Nummer 25

Inzender	Indiener 15
Registratienummer	02117910
Datum binnenkomst	23-05-2023
Onderwerp	Diverse vragen
Leidt tot wijzigingen in het beheerplan	Nee
Zienswijze	Indiener stelt een aantal vragen.
Reactie	<p>Indiener vraagt hoe maatregelen voor meer rust vorm krijgen. Wij gaan bij de beantwoording ervan uit dat het gaat om rust voor de vogels. In het beheerplan is opgenomen dat rust voor (overwinterende) vogels een belangrijk aandachtspunt is. Hiervoor worden de in 2013 ingestelde vogelrustgebieden voortgezet en blijft monitoring en het analyseren van verstoring, maar ook gerichte communicatie naar de gebruikers van het Merengebied met het verzoek om bepaalde delen te vermijden van toepassing. Zie ook bij reacties bij nummer 1 en 3, en in paragraaf 6.2 (maatregel 36) in het beheerplan.</p> <p>De provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beheerplan en aanspreekpunt voor het uitvoeringsteam. Daarnaast zal er een Klankbordgroep worden ingesteld waarin betrokkenen uit diverse geledingen de uitvoering kunnen volgen en versterken.</p> <p>Het RIVM heeft in 2021 voor Nederland een inschatting gemaakt van de stikstofuitstoot door biologische bronnen vanuit de natuur. Deze verkenning laat zien dat de uitstoot uit deze wilde dieren voor 1,5 procent bijdraagt aan de totale uitstoot van ammoniak.</p> <p>Op de vraag hoe en waar de leefomgeving van de noordse woelmuis worden verbeterd om zijn aantal te vergroten verwijzen wij naar maatregel 38 en de maatregelkaart, waarop een aantal mogelijke zoekgebieden is aangegeven. De afgelopen jaren zijn divers maatregelen getroffen om het leefgebied van de noordse woelmuis te vergroten en verbeteren. Dat heeft echter nog niet geleid tot hogere aantallen noordse woelmuizen. Er moeten dus nog meer knelpunten worden geïdentificeerd en opgelost door het uitvoeringsteam, onderzoekers en door de betrokken eigenaren/beheerders.</p> <p>Het uitvoeren van een gebiedsdekkende vegetatiekartering is een tijdrovende klus, die naar alle waarschijnlijkheid een aantal seizoenen duurt. Bij een start 2024 zijn de resultaten op zijn vroegst in 2025 beschikbaar, waarna de bijbehorende verbeter-acties uitgewerkt kunnen worden. In maatregel 44 (monitorsplan) wordt komend jaar het tijdspad verder uitgewerkt.</p>

Ten aanzien van ganzen stelt indiener een aantal vragen over het ganzenprobleem, de werkwijze en het toezicht m.b.t. de financiën door o.a. BIJ12 en de beroepsmogelijkheid bij verschil van inzicht met de controleurs. 'Ganzenproblematiek' interpreteren wij vooral als schade die aan de landbouw wordt toegebracht door zowel trekkende ganzen als standganzen. Het gaat hierbij niet over de Natura 2000-doelen. Wat betreft de aanpak van schade door (m.n.) standganzen hebben Provinciale Staten in de startnotitie voor het nieuwe ganzenbeleid bepaald dat meer gebiedsgericht gewerkt moet gaan worden. Dit zal naar verwachting in het nieuwe ganzenbeleid worden vastgelegd. (Zie ook bij nummer 21).

De agrarische collectieven krijgen geen geld voor ganzenbeheer of ganzenschade. BIJ12 regelt namens de provincies de taxaties en tegemoetkomingen in ganzenschade voor individuele grondgebruikers. Wanneer een grondgebruiker het niet eens is met de tegemoetkoming, dan is het mogelijk om tegen het tegemoetkomingsbesluit van BIJ12 bezwaar te maken.

Stikstof rondom de Vogelhoek bij Hemelum is volgens blz. 169 geen belemmering voor de Natura-2000. Indiener vraagt zich af of dat betekent dat er geen reductie komt voor stikstof op de aangrenzende percelen. Die bladzijde zit in een bijlage die ter informatie is overgenomen uit het eerste beheerplan. Het betreft dus verouderde informatie die inhoudelijk geen betekenis heeft voor het voorliggende beheerplan. De nieuwe aanwijzing van het gebied als stikstofgevoelig (het Veegbesluit) is nog niet meegenomen. Zie voor meer informatie hierover bij nummers 9 en 23. Verder zal het FPLG (zie ook nummer 9, 14 en 24) voor maatregelen zorgen voor stikstofdepositie in Fryslân.

De indiener heeft een vraag gesteld over de insteek van de onderzoeken naar de natuur ter plaatse. In het beheerplan zijn diverse onderzoeken opgenomen die niet zozeer zijn gericht op de natuur in het algemeen maar vooral op de specifieke Natura 2000-doelen en soorten.